

Oponentský posudek na bakalářskou práci Zuzany Špoutilové „Moc a mýtus francouzského republikanismu a postavení elit ve Francii“

Na rozdíl od řady jiných bakalářských prací, které trpí nevyjasněností výzkumné otázky a z toho plynoucí rozvleklostí a popisností, si tato práce klade jasnou, zajímavou a aktuální otázku, čemuž odpovídá i její přehledná struktura. Otázka: jak je možné, že existuje taková propast mezi francouzskými elitami a nižšími vrstvami (jakou odhalilo hnutí žlutých vest), je-li zakládajícím mýtem francouzské republiky (a tím i základním kamenem francouzské identity) „svoboda, rovnost a bratrství“? Doplnující otázka: jak to, že dosavadní pokusy o překlenutí této propasti dialogem byly neúspěšné? Odpověď: pod fasádou republikánské rovnosti se skrývá elitářská struktura politické reprezentace. Především prostřednictvím vzdělávacího systému a tzv. grandes écoles jsou přiváděni do horních pater francouzské politiky a administrace takřka výlučně lidé z horních společenských vrstev. Jak ve svých dnes již klasických pracích tvrdil Pierre Bourdieu, v této reprodukci politicko-administrativních elit je klíčový „kulturní kapitál“, získávaný primární socializací v rodině, který umožňuje vyloučit z elitního vzdělání ty, kteří jím nejsou obdařeni i navzdory formálně rovnostářským vstupním procedurám. Součástí kulturního kapitálu je rovněž jazyk vyšších vrstev, jenž je předpokládán a dále rozvíjen elitním vzděláním. O poukaz k rozdílu elitního a lidového jazyka je opřena odpověď na druhou otázku: dialog neselhává jen proto, že každá ze stran má – v závislosti na svém společenském postavení a „habitu“ – jinou představu o veřejném zájmu (jímž by se měly řídit státní politiky), ale také proto, že jejich vzájemné porozumění znemožňuje to, že mluví jinými jazyky.

Ve třech krocích práce autorka stručně shrnuje konstitutivní elementy francouzského republikanismu a historii „velkých škol“, popisuje (s pomocí Bourdieu) vzdělanostní reprodukci elit a vysvětluje důvody neúspěšnosti dialogu. Klíčovým, ale bohužel jen naznačeným a nerozvinutým tématem je role intelektuálů a levicových stran. Autorka s odkazem k Édouardu Louisovi a Didieru Eribonovi tvrdí, že nižší sociální vrstvy byly v posledních čtyřiceti letech opuštěny jak mainstreamovou levicí (tj. socialistickou stranou), tak intelektuály: obě instance přistoupily na neoliberační paradigma autonomního jednotlivce zodpovědného za svůj sociální osud. Není tedy divu, že po úpadku krajní levice (v podobě komunistické strany) se nižší sociální vrstvy začínají ve volbách přiklánět ke krajní pravici.

Moje první poznámka se týká charakterizace francouzského republikanismu heslem „svoboda, rovnost, bratrství, laicita“. Ještě moje generace se ve škole učila jen první tři slova. Otázkou, na niž sám nemám odpověď je, zdali k nim laicita skutečně přibyla roku 1905, tj. ve chvíli přijetí zákona o oddělení náboženství od státu, anebo až roku 2004, tj. ve chvíli přijetí zákona o zákazu náboženských symbolů ve školách – tedy v rámci veřejné diskuse o slučitelnosti islámu s republikou.

Co mě v jinak velmi podařené práci scházelo, byla alespoň zmínka o médiích a novinářích, neboť právě s ohledem na možnosti dialogu politické reprezentace s „lidem“ je tato instance klíčová: právě v Macronově pokusu o dialog na jaře 2019 se ukázalo, že jednou z hlavních překážek dialogu byla hluboká nedůvěra vůči mainstreamovým médiím, jež by takový dialog měla prostředkovat. Nenávist některých „žlutých vest“ vůči novinářům z mainstreamových médií je často stejně velká jako jejich nenávist k politické třídě. Sociologické analýzy navíc naznačují, že reprodukce novinářských elit trpí stejným problémem jako reprodukce elit politických: dvě třetiny novinářů mainstreamových médií například pocházejí z Paříže, nebo v ní alespoň studovali.

Vedle tohoto obsahového opomenutí občas práce působí nedotaženě a zkratkovitě, řada argumentů (a nejen ten o roli intelektuálů) je spíše naznačena, než skutečně vyložena a diskutována. Chtěl bych však ocenit odvahu položit si zajímavou a politicky aktuální otázku a pokusit se na ni – v rámci akademické formy – odpovědět, a z toho důvodu navrhuji práci ohodnotit jako *výbornou*.

Prof. Pavel Barša